

Kehittämisehdotusten arviointia

Olli Rätty

Ammatillisen koulutuksen kehittäminen 1988—90

— näkemyksiä Aikuiskoulutusneuvoston esityksistä

Veli Lehtisen johtaman Aikuiskoulutuskomitean toinen mietintö ilmestyi vuonna 1975. Sen jälkeen on istunut lukuisia toimikuntia ja työryhmiä, jotka ovat pyörilleet samoja asioita uudelleen ja uudelleen. Asioiden siirtäminen hallinto-organisaation ulkopuolisten ryhmien käsiteltäväksi on antanut keskiasteen koulunuudistuksen syövereissä painiville virkamiehille ja opettajille oikeutuksen olla ajattelemaan ammatillisen aikuiskoulutuksen tarpeita. Nyt kun nuorten koulutus on pääosin uudistettu, voimia on käytettävissä aikuiskoulutuksen kehittämiseen. Ajoitus näyttää siinä suhteessa toimivan hyvin, että vasta nyt aikuiskoulutuksen vaateet nousevat joka taholta. Normaalia kiirettä olisi kuitenkin pidettävä, kuten käsittelyssä olevan mietinnön otsikoinnista näkyy — se kun on ajoitettu vuosille 1988—90.

Omnistutaanko?

Runsaan vuosikymmenen turhauttava puhuminen ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämisestä ilman näkyviä tuloksia on osittain seurausta siitä, että minkään komitean tai työryhmän esitysten tulua julki, vastuuta toiminnan käynnistämistä ei ole selvästi osoitettu millekään organisaatiolle eivätkä aloitteet valtion menoarvioon ole saaneet vastakaikua. Laajamittainen tavoitteellinen toiminta edellyttää perusteiden selkiyttämistä, toiminnallisten tavoitteiden asettamista, vastuunantamista niiden toteuttamisesta joillekin organisaatioille, rahoituksen järjestämistä, yleisen yhteiskunnallisen

tuen hankkimista asialle sekä seuranta-asioiden toteutumisesta. Tähän asti olemme liikkuneet pääasiassa vain perusteiden selkiyttämisen tasolla. Vaikka Aikuiskoulutusneuvosto asettaa tehtäviä jo kuluvalle vuodelle ja parille seuraavalle, sen ote on edelleen aikuiskoulutuksen kokonaisuutta hahmottava eikä konkretisoiva. Pystyykö opetushallinto tässä vaiheessa organisoitumaan niin, että asiat lähtevät etenemään, pystyykö se Joensuun kokouksen hengessä pitämään kiinni poliittisesta vedosta ja saako se rahoitusjärjestelmät toimivaan kuntoon, tullaan näkemään tämän ja ensi vuoden aikana. Ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämisessä ollaan nyt taitokohdassa. Onnistumisen hyväksi on nyt tehtävä työtä. On luotava henkeä, on keskusteltava, on vietävä asioita eteenpäin kaikilla rintamilla. Minusta ote ammatillisen aikuiskoulutuksen potkaisuun eteenpäin näyttää nyt hyvältä.

Koulutustarve

Aikuiskoulutusneuvosto on monien muiden ryhmien tavoin selvittänyt koulutustarjonnan järjestämistä sekä rahoitusperiaatteita. Paneutuminen koulutustarpeeseen on aina jäänyt tuonemmaksi. Neuvoston käsityksenä on, että ”aikuisten koulutustarpeen selvittäminen valtakunnan tasolla tulee olla opetusministeriön yhteydessä toimivan koulutussuunnittelun neuvottelukunnan työtä. Aluetasolla tehtävä koulutustarpeen selvittäminen on tarkoituksenmukaista järjestää lääninhallitusten kouluosastojen, työvoimapiirien ja oppi-

laitosten yhteistyönä.” Neuvoston mainitsemat yhteistyötahot voivat kuitenkin vain sopia keskenään siitä, miten koulutusta tarjotaan aikuisille. Silloinkin voidaan sopia vain oppilaitosten tarjonnasta. Yrityksen ja laitoksen työntekijän ja hänen työnantajansa odotukset sekä aikuisen omaehtoiset odotukset koulutuksen suhteen ovat jääneet toissijaisiksi. Odotukset ovat yrityskohtaisia ja yksilöllisiä, elinkeinoalakohtaisia, alueellisia ja ne riippuvat oleellisesti ihmisen elämäntilanteesta sekä työtilanteesta työpaikalla. Odotukset muuttuvat koko ajan mahdollisuuksien myötä. Jos aikuinen voi saada koulutusta muutoin kuin koulunpenkillä, hänen osallistumisensa ja odotuksensa voivat muotoutua oleellisesti. Koulutustarpeen selvittäminen on vietävä ihmisten ja yritysten sekä laitosten tasolle. Osittain se voidaan — ja tulee — liittää yritysten ja laitosten yhteistoimintalain mukaisiin suunnitelmiin.

Henkilöstökoulutus

Aikuiskoulutusneuvosto pitää yritysten ja laitosten henkilöstökoulutusta — aivan oikein — yritysten kannattavuuden ja tuottavuuden sekä työntekijöiden ammattitaidon ja uralla etenemisen kannalta merkittävänä. Neuvoston tähän liittyvä kannanotto, ”että henkilöstökoulutusta tulisi lisätä huomattavasti ja että koulutus tulisi kohdentaa myös vanhempiin ikäluokkiin, jotta nämä pysyisivät paremmin mukana työelämässä”, jättää sijaa pohdintoille. Ensinnäkin miten henkilöstökoulutuksen vastuu ja

kautuu yhteiskunnan ja työnantajien kesken. Rahoitusperustaksi on jo valtioneuvostossa päätetty, että työnantajan tulee vastata henkilöstökoulutuksen kustannuksista. Suureksi osaksi työnantajat tulevat itse järjestämään henkilöstölleen koulutusta. Pystyvätkö oppilaitokset tällöin kehittymään siten, että yritysten ja laitosten kannattaa ostaa niiltä koulutuspalveluja? Kuinka pitkälle yhteiskunnan kannattaa huolehtia palvelujen tarjonnasta? Tulevatko yksityiset koulutusyritykset kilpailemaan julkisten palvelulaitosten kanssa? Henkilöstökoulutuksen osalta yritykset ja laitokset voivat asioida suoraan oppilaitosten kanssa, jolloin ne maksavat koulutuspalvelusta täyden hinnan oppilaitokselle. Oppilaitosten on kehitettävä ja niitä on kehitettävä kilpailukykyisiksi koulutuspalveluja tarjoaviksi laitoksiksi.

Yllä oleva lainaus kiinnitti toisaalta huomiota vanhenevien ikäluokkien koulutukseen. Kyseessä on oleellinen tärkeä yhteiskunta- ja työvoimapolitiittinen asia. Meillä on viime vuosikymmenten aktiivinen työvoimapolitiikka merkinnyt työllisyyskoulutuksen järjestämistä pääasiassa työttömäksi joutuneille, mutta jossain määrin myös työttömyysuhan alaisille ihmisille. Työllisyyskoulutus on pääasiassa ollut sairauden parantamista, ei terveydenhuoltoa, johon neuvoston esitys tähtää. Sairauden parantamisessa työllisyyskoulutus on neuvoston mielestä siten leimautunut, että nimikkeestä tulisi kokonaan päästä eroon. Nimike-asia on tietenkin tärkeä, mutta tärkeämpi on, että työntekijöiden ammattitaitoa jatkuvasti pidetään yllä ja että rakennemuutosten sivuun sysäämää työntekijä voi saada vahvan koulutuksen päästäkseen uudelleen kiinni työhön. On tärkeää huomata, niinkuin viimeaikaisissa keskusteluissa olen usein kuullut todettavan, että ”työtön tarvitsee yhtä hyvän koulutuksen kuin mitä omaehtoisesti koulutukseen hakeutuva saa”.

Omaehtoinen koulutus — tutkintojärjestelmä

Omaehtoinen koulutus voi olla henkilöstökoulutuksen luonteista täydennyskoulutusta, jolla ihmisen jatkuvasti täydentää tietojaan ja taitojaan. Sen ohella pitkäjänteinen tutkintojen suorittaminen ja niiden liittäminen uralla etenemiseen ja henkiseen kasvuun motivoi ihmisiä jatkuvaan koulutukseen ja aktiiviseen elämään. Aikuiskoulutusneuvosto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että ”aikuisopiskelijan kannalta on koko aikuiskoulutusjärjestelmän hahmottomuus suuri ongelma”. Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmä kokonaisuudessaan — nuorten ja aikuisten koulutus toisiinsa liitettynä — on tärkeä opiskelun ja koulutuksen ryhdittäjä. Se on runko, jonka ympärille täydennyskoulutus voi rakentua kuin liha luun ympärille. Tutkintojärjestelmän muotoutumista tulee edelleen selkiyttää. Keskiasteen uudistuksessa tutkintojärjestelmä — koulutusammatit — muodostettiin siten, että työelämän eri tehtäviin oli osoitettavissa etenemisyvälyä ammatillisessa peruskoulutuksessa. Yhdistämällä nuorten ja aikuisten ammatillisten tutkintojen järjestelmä kokonaisuudeksi koulutusammattien määrää voidaan vähentää ja siirtää erikoistavia tutkintoja aikuiskoulutuksen puolelle. Tutkintojärjestelmän kehittäminen tulee muodostamaan perustan ammatissa toimivien ihmisten jatkuvan koulutuksen järjestämiselle.

Monimuoto-opetus/opiskelu

Monimuoto-opetus tai monimuoto-opiskelu on mietinnössä sivuutettu toteamukseen, jotka osoittavat neuvoston pitävän selvänä asian etenemistä. Neuvosto toteaa esimerkiksi, että ”tavoitteellisen tutkinnon suorittaminen monimuoto-

opetuksen periaatteella tulee olla mahdollista”. Ammatillisessa koulutuksessa on todella runsaasti mahdollisuuksia eriluonteisiin opiskelu- ja opetusmuotoihin, kuten erilaiset työpaikkakoulutuksen muodot, itsenäinen opiskelu, etäopetus yms. Jopa työssä saatu kokemus on joskus voitava lukea hyväksi osana tutkintoon tähtäävää opiskelua. Vaikka monimuoto-sana on ollut esillä kauan aikuiskoulutuksen käsitteistössä, vasta nyt ollaan käynnistämässä sen konkretisoimista ja käyttöön saattamista.

Kunnallinen tai alueellinen aikuiskoulutuskeskus

Neuvosto ottaa kantaa siihen, että tulisi ”luoda eri ogamisaatioiden yhteistyönä kunnallinen aikuiskoulutuskeskus, joka vastaisi kunnan velvollisuudesta tarjota kuntalaisille aikuiskoulutuspalveluja”. Toisaalta neuvoston mielestä ”kullakin talousalueella tulee olla ainakin yksi koulutusyksikkö, joka osaltaan huolehtii tai välittää aikuiskoulutuspalveluja”. Tässä tärkeässä asiassa neuvosto näyttää siis vielä etsivän linjaa. Asiaa käsitellään parhaillaan työskentelevässä Kurssikeskustoimikunnassa, joten se on etenemässä. Ammatillisista kurssikeskuksista ollaan muodostamassa aikuiskoulutuskeskuksia, joiden tehtäviin kuuluu työllisyyskoulutuksen ohella myös muu ammatillinen aikuiskoulutus. Kurssikeskukset muodostavat yhdessä ammatillisten oppilaitosten kanssa koulutusresurssin, jota kokonaisuudessaan voidaan käyttää ja tulee käyttää hyväksi. Kunnan tai laajemman kuntaryhmittymän kannattaa aktiivisesti paneutua ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämiseen elinkeinotoimintansa tueksi. Oleellista on yhteistyömuotojen kehittäminen kaikkien opetuslaitosten kesken.